

Pécsi Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar
„Oktatás és Társadalom” Neveléstudományi Doktori Iskola
Nevelésszociológia Program

Sitku Krisztina

Kelet-közép-európai regionális egyetemek harmadik missziós gyakorlata

két egyetem példáján:

a Dunaújvárosi Egyetem és az Universitatea Transilvania din Braşov

Doktori (PhD) értekezés tézisei

Témavezetők:

Dr. habil. András István

témavezető

Prof. Dr. Kozma Tamás

társ-témavezető

Pécs

2024

Tartalomjegyzék

Bevezetés	3
A disszertáció témájának aktualitása	3
A kutatás célja és a kutatói kérdések	5
A kutatás során alkalmazott módszerek	5
A disszertáció szerkezete	8
A kutatás eredményeinek összefoglalása	9
A kutatás további lehetséges irányai	20
Hivatkozott irodalom	21
Publikációk a disszertáció témájában	23
Egyéb publikációk	25
Konferenciaelőadások a disszertáció témájában	25
Egyéb konferenciaelőadások	27

Bevezetés

A doktori értekezés címét értelmezendő, Kelet-Közép-Európának a történeti Közép-Európa keleti részén fekvő, volt szocialista országokat tekintjük.¹ Ezek közül kutatásunkhoz Magyarországot és Romániát választottuk ki a Dunaujvárosi Egyetem (DUE) és az Universitatea Transilvania din Braşov (Brassói Erdélyi Egyetem, UTBv) esetével, melyek mintavételi szempontjait a módszertani fejezet ismerteti. A „kelet-közép-európai regionális egyetem” kifejezést az ebben a térségben található olyan egyetemekre értjük, melyek országuk valamely nem-nagyvárosi, 500 000 fő lélekszám alatti térségében található (Zenka & Slach, 2016; Gál & Ptáček, 2019; Polónyi & Kozma, 2022).

A „harmadik misszió” értelmezésünkben a felsőoktatási intézmények mindazon tevékenysége, melyet városuk/régiójuk/országuk/nemzetközi környezetük érdekhordozói (gazdasági, politikai, oktatási, kulturális, szociális, környezeti és civil szereplők) mindenkori szükségletei nyomán, mindhárom feladatkörükre (oktatás-tanulás, kutatás, közszolgálat) kiterjedően végeznek, azokat az érintett partnerekkel közösen alakítják ki, valósítják meg, értékelik és fejlesztik, hogy általuk valamely sajátos előnyre tegyenek szert. A harmadik misszió az egyes tudományterületeken különféle módon és formában nyilvánul meg, melyek időben változnak a felek mindenkori motivációinak függvényében (Benneworth et al, 2018; Hrubos, 2013). Kutatásunk ezt a széles értelmezést használta, ugyanakkor földrajzilag leszűkítette azt a helyi-regionális területi szintre, azaz a funkcionális várostérség területére.

A disszertáció elkészítése hosszú és összetett kutatói munkát igényelt, amely nem valósulhatott volna meg a két témavezető, András István és Kozma Tamás folyamatos szakmai, gyakorlati és emberi támogatása, továbbá Florin Nechita, az UTBv Szociológiai és Kommunikációtudományi Kar dékánhelyettesének kitartó koordinálása és pártfogolása nélkül. Ezért a doktorjelölt ezúton is szeretné kifejezni számukra hálás köszönetét.

A disszertáció témájának aktualitása

A felsőoktatási intézmények „harmadik missziója” egy több évtizede szélesedő fogalom, melyet az egyetemekkel² szemben megfogalmazódó gazdasági, társadalmi és felsőoktatáspolitikai elvárások keltettek történetileg új életre (Benneworth, 2018; Compagnucci & Spigarelli, 2020). Az ezredforduló óta Európa-szerte, több hullámban lezajló egyetemirányítási és finanszírozási reformok (de Boer & Huisman, 2020), valamint az egyetemek érdekhordozói körének bővülése (Jongbloed, Enders & Salerno, 2008; Goddard, 2018; Farnell, 2020) a külső elvárások változatos egyvelegével

¹ A Központi Statisztikai Hivatal értelmezése szerint (KSH, 2009).

² A disszertációban az „egyetem” és a „felsőoktatási intézmény” szavakat egymás szinonimájaként használjuk egyrészt az angol nyelvű irodalom szokását követve, másrészt a magyarországi felsőoktatási intézmények nevében a közelmúltban bekövetkezett változások nyomán. Azaz minden egyetem típust és európai felsőoktatási intézményfajtát e két terminus alá sorolunk, egymással azonos értelemben: „egyetem”, vagy „felsőoktatási intézmény”.

szembesítik a felsőoktatási intézményeket. Legutóbb az európai felsőoktatáspolitikában „21. századi nagy kihívásokként” emlegetett, és sok tekintetben az UNESCO 2017-ben kiadott fenntartható fejlődési céljait igazoló, makro-szintű társadalmi kihívások (pl. elöregedő európai társadalmak, klímaválság, migrációs válság, Covid-19 pandémia, ukrajnai háború, energiaválság) készítetik intézménystratégiai céljaik újragondolására a felsőoktatási intézményeket, köztük a közszolgálati küldetés (Gál, 2016) újraértelmezésére (Farnell, 2020). Reaktív, proaktív, vagy akár preaktív válaszuk megannyi tényezőt műlik, melyek közül több az egyetem helyi-regionális környezetében elfoglalt pozíciójától függ (Goddard, 2018; Kempton, 2019; Tijssen, Edwards & Jonkers, 2021). Ez tetten érhető városuk és régiójuk társadalmi hálózatába való beágyazottságuk mértékében (Jongbloed et al., 2008; Goddard, 2018; Benneworth et al., 2018), és abban a szerepben, melyet oktatási, kutatási és közszolgálati tevékenységeik nyomán betöltenek az olyan területfejlesztési koncepciók megvalósításában, mint a tanuló régió (pl. Kozma et al., 2015), a négyes- és ötös spirál modelljei (pl. Carayannis, Grigoroudis, Campbell, Meissner & Stamati, 2018), a regionális innovációs ökoszisztémák (pl. Tödtling, Trippel & Desch, 2021; Tijssen et al., 2021), az Okos Város (pl. Farnell, 2020), vagy a helyi fenntarthatóság (pl. Trencher, Yarime, McKormick, Doll & Kraines, 2013; Compagnucci & Spigarelli, 2020).

Bár több kutatás irányult már az európai felsőoktatási intézmények külső érdekhordozói kapcsolatára, különösen régiójuk sokrétű fejlesztésében játszott szerepükre, ezek többnyire nagyvárosokban elhelyezkedő egyetemeket, és csak egy-egy kelet-közép-európai példát választottak esettanulmányaikhoz. Ezért érdemesnek tűnt két nem-nagyvárosi, kis- és közepes méretű kelet-közép-európai felsőoktatási intézmény (Gál & Ptáček, 2019), a Dunaújvárosi Egyetem és az Universitatea Transilvania din Braşov esetét is feltárni, hogy miként szolgálják szűkebb régiójuk sajátos társadalmi problémáinak megoldását az egyetemi harmadik misszió alá sorolható tevékenységeiken keresztül. Különösen, mert az Európai Felsőoktatási Térségben a kelet-közép-európai makro-régió sajátos helyet foglal el: humboldti hagyományai és a nemzeti felsőoktatási rendszereit ért szovjet hatás nemcsak az 1990-utáni neoliberális oktatáskormányzási fordulatot befolyásolta, hanem máig meghatározza különféle kihívásai kezelését (Pukánszky & Németh, 1996; Polónyi, 2008; Kozma, 2012; Kwiek, 2012; Halász, 2018; Polónyi & Kozma, 2022). Néhány egyetem történelmi háttérét tovább gazdagítja a kommunista gazdaság- és társadalompolitika egy sajátos várostörténeti öröksége is: volt „Sztálinvárosokban” helyezkednek el (Baranyai, 2016; European Commission, 2016). Mindezek okán a brassói UTBv és a dunaújvárosi DUE érdekes esetnek ígérkezett arról, hogy a kelet-közép-európai kommunista iparvárosokban alapított felsőoktatási intézmények hogyan járulnak hozzá ma városaik társadalmi kihívásainak kezeléséhez.

A kutatás másik újdonsága, hogy a korábbiaknál szélesebb körben vizsgálta az egyetemek külső érdekhordozóit: nemcsak a fő állami/közigazgatási és üzleti/gazdasági érdekhordozókra terjedt ki, hanem a társadalmi partnerek minél szélesebb körére is (Benneworth et al, 2018), hogy egy teljesebb kép rajzolódhasson ki a két egyetem és a helyi társadalom együttműködésének természetéről. Ezzel erősíti az európai felsőoktatáskutatás azon irányzatát, amely az egyetemek harmadik missziójának fogalmába a közösségi szerepvállalást is beleérti (pl. Benneworth et al., 2018; Maassen,

Andreadakis, Gulbrandsen & Stensaker, 2019; Farnell, 2020), szemben azzal a még mindig domináns állásponttal, hogy a harmadik misszió csak a technológia- és tudástranszfer célú, és az egyetem-ipari partnerek között létrejövő együttműködésekre vonatkozik (Compagnucci & Spigarelli, 2020).

A kutatás célja és a kutatói kérdések

Kutatásunk azt kívánta feltárni, hogy miként járul hozzá a két kiválasztott kelet-közép-európai felsőoktatási intézmény, a DUE és az UTBv városa gazdasági-társadalmi-kulturális fejlődéséhez az egyetemi harmadik misszió alá sorolható tevékenységein keresztül? Azaz a harmadik misszió adott értelmezése szerint milyen együttműködések keresztül és milyen feltételek mellett elégítik ki a funkcionális várostérségük (Dunaújváros és Brassó) területén működő külső érdekhordozó szervezetek különféle igényeit?

A két egyetem harmadik missziós gyakorlatát négy megközelítésből kívántuk megvizsgálni: a felmerülő helyi-regionális külső érdekhordozói igények, az azokra válaszként megvalósuló harmadik missziós tevékenységek, a felek együttműködéseit elősegítő tényezők, valamint az azokat (meg)akadályozó körülmények szempontjából. Ezért központi kutatási kérdésünket négy kérdésre bontottuk:

1. *Milyen helyi-regionális külső érdekhordozói igényekkel szembesül az egyetem?*
(Milyen kérésekkel keresik meg az egyetemet a várostérségben működő külső érdekhordozó szervezetek?)
2. *Milyen harmadik missziós egyetemi tevékenységekkel elégíti ki őket?*
(Az egyetem és a külső érdekhordozó milyen kollaborációkon keresztül válaszolja meg ezeket a kéréseket?)
3. *Milyen tényezők segítik elő a felek együttműködéseit?*
(Bármely körülmény, amely elősegíti az együttműködések létrejöttét, vagy támogatja sikeres megvalósulásukat.)
4. *Milyen nehézségek merülnek fel az együttműködések során?*
(Bármely körülmény, amely megakadályozza az együttműködések létrejöttét, vagy hátráltatja azok megvalósulását.)

A kutatás során alkalmazott módszerek

Elméleti keretét tekintve a két regionális egyetem harmadik missziós gyakorlatának interpretatív szemléletű konstruktivista vizsgálati megközelítése (Flick, 2018) a posztmodern tudományfilozófia elméleti keretrendszerének ernyője alá tartozik (Németh, 2015). Ez az egyes esetre jellemző, gazdag adathalmaz összegyűjtését eredményezi, és sokféle adatfeldolgozást tesz lehetővé (Merriam, 2009), amely által egy többretű képet

alkot a társadalmi valóságról (Mik-Meyer, 2020). Mivel az egyetem perspektíváján túl a külső érdekhordozók minél szélesebb körét is megszólítottuk, egy többretegű, különféle kontextust és nézőpontot megjelenítő társadalmi realitást tükrözhattünk (Merriam, 2009; Flick, 2018; Mik-Meyer, 2020), melyben felszínre kerültek a kevésbé befolyásos érdekhordozói csoportok tapasztalatai is (Benneworth et al., 2018). Ugyanakkor kutatásunk a szimbolikus interakcionizmus, illetve a szubjektív elméletek vizsgálatának keretében is értelmezhető, mert adataink alapvetően interjúalanyaink társadalmi valóságról vallott szubjektív jelentéstulajdonításából származnak: egyéni elméleteik, melyekkel saját tapasztalataikat magyarázzák (Flick, 2018).

Kutatási modellünk a feltáró-leíró célú (Babbie, 2001), két esetre épülő összehasonlító esettanulmány (Kozma, 2001; Horváth & Mitev, 2015; Flick, 2018). A kutatás idődimenzióját tekintve keresztmetszeti vizsgálat (Babbie, 2001), amely 2020-22 között nyer betekintést a két intézmény külső érdekhordozói kapcsolatainak világába. Ugyanakkor a kutatási kérdések inherens módon a kapcsolatok korábbi időszakára is vonatkoznak és a kutatási résztvevők évek alatt felhalmozott tapasztalatát kívánják feltárni (Flick, 2018), ahogyan ők azokat az adatfelvétel idején értékelik.

Az esettanulmányok gazdag adatgyűjtési módszerei közül (Horváth & Mitev, 2015) eseteink feltárásához a narratív interjúk egy fajtáját, a félig-strukturált interjút (Flick, 2018), valamint a dokumentumelemzést választottuk. Utóbbit a második kutatási kérdésre kapott adatok kiegészítésére használtuk a pontosítás és részletezés céljával a két egyetem honlapján, valamint egyes belső dokumentumain. Utóbbiakat a célzott mintavétel kritikus esetek módszerével választottuk ki adatfelvételünk lezárásának (2022. március) utolsó teljes évére vonatkozóan: a DUE által az EURASHE UASiMAP projekt keretében készült önértékelési jelentést (*UASiMAP SAR: University of Dunaújváros 2021*), és az UTBv ugyanezen évről szóló éves beszámolóját (*Annual Report 2021*). Mindez egy többmódszerű kvalitatív kutatást eredményezett (Flick, 2018; Király et al., 2014) és egyúttal a nevelésszociológiai kutatások egyik gyakori módja (Kozma, 2001).

A két felsőoktatási intézmény kiválasztásához nem-valószínűségi, célzott mintavételt alkalmaztunk (Babbie, 2001; Horváth & Mitev, 2015; Flick, 2018) előbb a tipikus esetek, majd a kényelmi mintavétel logikáját követve (Flick, 2018). Az előbbi kiválasztási dimenziói (Flick, 2018) a földrajzi elhelyezkedés, a regionális jelentőség és a hasonló oktatási profil voltak. Mindkét egyetem kelet-közép-európai, nem-nagyvárosi térségben (Gál & Ptáček, 2019) helyezkedik el (DUE: HU211, UTBv: RO122) és megyéik „kevésbé fejlett régióknak” (EC, 2022), vagy „feltörekvő innovátornak” (EC, 2021) minősülő NUTS2 statisztikai régiók részei.

Kiegészíti ezt, hogy Dunaújváros és Brassó hasonló ipartörténeti fejlődési utat járt be a 2. világháború óta és felsőoktatási intézményeiket is hasonló céllal alapították. Mindkét egyetem elsősorban regionális hatókörű egyetemnek tekinthető (Kozma, 2002; Gál & Ptáček, 2019), még ha a DUE egy közepes méretű, szakosodott alkalmazott tudományok egyeteme, míg az UTBv egy nagyméretű, átfogó tudományegyetem is. Továbbá mindkét egyetem várostérsége és szűkebb régiója egyetlen felsőoktatási intézménye, azaz versenytárs nélkül töltheti be szerepét a regionális innovációs ökoszisztémában (Gál & Ptáček, 2019). A DUE képzési területei pedig az UTBv oktatási portfóliójában is megtalálhatók.

Másik esetkiválasztási módszerünk a kényelmi mintavétel volt: a makro-régió megannyi regionális egyeteme közül a magyarországi esetre azért esett a választásunk, mert annak alkalmazottjaként dolgozunk, a romániai esetre pedig a DUE-val régóta fennálló, aktív partnerkapcsolat okán, melyet a közös „sztálinvárosi” múlt kapcsán létrejött európai uniós projekt indított el (EC, 2016).

A két eset kiválasztásán túl kutatásunk adatforrásainak meghatározásához is mintavételi eljárásokat kellett alkalmaznunk. A kritikus esetek kiválasztási stratégiáját követve interjúalanyainkat, mint szakértői-, illetve elit interjúalanyokat azonosítottuk (Flick, 2018). Az egyetemek tekintetében ez a DUE rektorát jelentette, míg az UTBv esetében két rektorhelyettest és az egyetem vállalati kapcsolatokért felelős irodavezetőjét. A külső érdekhordozók tekintetében többlépcsős mintavételi eljárásra volt szükség: előbb a maximális variáció általi csoportkiválasztást alkalmaztuk (Flick, 2018), amit a négyes spirál modell (Carayannis et al., 2018) által megjelölt egyetemi külső érdekhordozói körök szerint határoztunk meg (állami, üzleti, oktatási, kulturális és civil szervezetek). Ezt követően a csoportokon belüli, releváns szervezeteket a kritikus esetek elve alapján azonosítottuk, képviselőit pedig ismét a szakértői-, vagy elit interjúalanyok kiválasztási szempontja alapján szólítottuk meg (Flick, 2018): önkormányzati és vállalati felső- és középszintűket, intézetigazgatókat és egyéb szervezeti vezetőket. Adatfelvételünkhöz a DUE esetében négy üzleti, öt közigazgatási és öt civil szervezet, valamint három középiskola állt rendelkezésre összesen huszonkét interjúval, míg az UTBv mintáján két üzleti, két közigazgatási és egy civil szervezet, középiskola nélkül, összesen nyolc interjúval.

Interjúink verbatim átiratait, valamint a releváns egyetemi honlapoldalakból és intézményi jelentésekből álló dokumentumkorpuszunkat a kvalitatív tartalomelemzés módszerével dolgoztuk fel (Flick, 2018; Schreier, 2012; Sántha, 2022) Schreier (2012) útmutatásai szerint. Négy kutatási kérdésünk két különböző kategóriaállítási logikát igényelt: az első és második kérdés esetében adatvezérelt, induktív megközelítést alkalmaztunk, hiszen a két egyetem sajátos tapasztalataira és megoldásaira voltunk kíváncsiak, míg a harmadik és negyedik kérdés megkívánta a vonatkozó irodalom eddigi eredményeinek figyelembe vételét is, ezért a kombinált megközelítést alkalmaztuk. Így az első két kérdés esetében egy-egy kétszintű, közepesen összetett kódolási keretet kaptunk, míg a harmadik és negyedik esetében két többszintű (1-3), magas komplexitású kódhálót, melyek mindegyike lehetővé tette a részletgazdag esetleírás elvégzését (Schreier, 2012). Véglegesített kategóriarendszerünk alapján a fő kódolási folyamatot a MAXQDA 2022 szoftvercsomaggal végeztük el, melyet Schreier (2012) és Sántha (2022) ajánlása nyomán a kvalitatív tartalomelemzésre való adaptációs képessége, a többszintű, hierarchikus kategóriarendszert is kezelni tudó képessége, valamint gazdag adatrepresentációs opciói és adatfeldolgozó funkciói miatt választottuk. Eredményeinket a kutatási kérdések mentén, a MAXQDA 2022 *Code Matrix Browser* funkciója által generált profilmátrixokon keresztül, esetorientált tematikus összegzések és esetközi összehasonlítás által (Sántha, 2022; Horváth & Mitev, 2015) prezentáltuk.

A disszertáció szerkezete

A disszertáció hat szerkezeti egységből áll. Előbb két rövid fejezet ismerteti a téma aktualitását, a disszertáció címének értelmezését, a kutatás célját és a kutatási kérdéseket, majd a harmadik fejezetben az egyetemi harmadik misszió bemutatására kerül sor összefoglalva az eddig született európai és hazai felsőoktatáskutatási eredményeket. Ennek öt alfejezete előbb ismerteti a harmadik misszió fogalmának fejlődését, stratégiai és gyakorlati intézményesülésének kihívásait, valamint magyarországi gyakorlatát. Majd a harmadik misszió felsőoktatáspolitikai szabályozásának áttekintése következik egyetemstratégiai felértékelődése, a különféle nemzetközi köztes szervezetek általi meghatározása, és a nemzeti (magyar és román) törvényi szabályozás szempontjából. Ezt a kelet-közép-európai regionális egyetemek térségfejlesztési koalíciókban játszott szerepének ismertetése követi, valamint a társadalmi innováció és az egyetemi harmadik misszió kapcsolatának feltárása. Végül a fejezet a harmadik misszió mérés-értékelési korlátaival, az új mérési megközelítések számbavételével és a hazai kutatási eredmények összefoglalásával zárul.

A negyedik fejezet részletesen bemutatja a kutatás módszertani hátterét annak elméleti keretei, a választott kutatási modell és módszertan, a mintavétel módjai, a kutatási módszerek, az adatgyűjtés, és az adatfeldolgozási eljárás vonatkozásában. Az ötödik fejezet közli a kutatás eredményeit a négy kutatási kérdés mentén, melyet a Függelékben számos táblázat és ábra kísér. Az utolsó, hatodik fejezet megfogalmazza kutatásunk következtetéseit, kiemeli az új eredményeket és javaslatokat tesz a kutatás folytatásának lehetséges jövőbeni irányaira.

A Függelék mellékletei közlik az interjúterveket, az interjúátiratokat és a dokumentum-elemzéshez felhasznált eredeti intézményi jelentéseket. A Táblázatok és az Ábrák tartalmazzák a kutatási eredmények hátterét (kategóriarendszerek, elemzési kimutatások), valamint az értékelésükhöz felhasznált Regionális Innovációs Hatásmodellt (*Regional Innovation Impact Modell*, Tijssen et al., 2021; EURASHE, 2023).

Az esettanulmányok felépítése szempontjából a 3.2 alfejezet ismerteti az európai és nemzeti felsőoktatáspolitikák egyetemi harmadik misszióra vonatkozó előírásait 2022-ig, majd a 4.3 alfejezet bemutatja a két intézményt. Ezt követi a két városrégió társadalmának igényeit tükröző külső érdekhordozó szervezetek különféle megkereséseinek ismertetése (5.1 alfejezet), majd a két egyetem ezekre válaszul adott harmadik missziós gyakorlata (5.2 alfejezet), amit az együttműködések elősegítő és hátráltató tényezőinek feltárása követ (5.3. és 5.4 alfejezet). Az eredmények ismertetése a kutatási kérdések mentén történik előbb a kódolási keretrendszer leírásával, majd a két egyetem esetének bemutatásával, végül egymással való összevetésével – egyediségük szem előtt tartása mellett (Farnell & Šćukanec, 2018; Farnell, 2020; Tijssen et al., 2021). Az utolsó fejezetben kerülnek értékelésre az egyes esetekre és az összehasonlításukra vonatkozó megállapítások az irodalmi eredmények, a felsőoktatáspolitikai elvárások és a helyi társadalmi erőviszonyok (Kozma, 2001) tükrében.

A kutatás eredményeinek összefoglalása

1. Milyen helyi-regionális külső érdekhordozói igényekkel szembesül az egyetem?

Első kutatási kérdésünket a 21. századi „nagy kihívások” kezeléséhez való egyetemi hozzájárulás politikai igénye, és a mindenkori társadalmi elvárások megjelenése inspirálta a két kelet-közép európai vidéki város és egyeteme szintjén. Feltételeztük, hogy a helyileg egyedi igények a társadalmi szereplők, azaz az egyetem külső érdekhordozói megkérdezésével ismerhetők meg, mert azok a kérések, melyekkel a helyi egyetemhez fordulnak valamely szükségletükből, igényükből, vagy elvárásukból fakadnak (Kempton, 2019), és egyúttal a várostérség aktuális társadalmi kihívásait is tükrözik. Ezért az adatfeldolgozásból nyert kódtáblázatunk önmagában is új kutatási eredménynek számít. A szerteágazó, és sokszor egyedi kéréseket tématerületek alá rendeztük, hogy kirajzolódhassanak a dunaújvárosi, a brassói, és a két esetre közösen jellemző igények mintázatai. Ezek értelmében megállapítottuk, hogy:

- a két egyetemtől külső érdekhordozóik elősorban mindenkori munkaerőszükségletük minél teljesebb körű és magasabb fokú kielégítését várják el (pl. friss diplomás munkaerő toborzása, meglévő emberi erőforrás állományuk fejlesztése).
- különféle oktatási igényeken keresztül minél inkább meg kívánják határozni jövőbeni munkavállalóik felsőfokú képzésének irányát, tartalmát és minőségét, így biztosítandó sajátos szakmai szempontjaik teljesülését.
- Brassóra jellemző a hiányszakmákra való egyetemi képzés motiválása és minőségének javítása.
- Dunaújvárosra jellemző a köz- és felsőoktatási intézmények képzési szerkezetének a helyi-regionális munkaerőpici elvárásokkal való összehangolásának igénye.
- egyetemi kutatásokra, legyen az alap-, vagy alkalmazott kutatás, szerény mértékben tartanak igényt.
- a helyi egyetemet „közösségi mindeneknek” tekintik, melynek különféle erőforrásait (pl. hatalmas tudásbázis, korszerű műszaki eszközpark, versenyképes díjazású szakértők, minőségi létesítmények) bármikor fel kívánják használni mindenkori problémáik megoldására, felmerülő lehetőségeik kiaknázására, vagy egyedi igényeik kielégítésére (pl. a várostérség nemzetközi kapcsolati tőkájének növelése, közszolgálati kérések).
- a közös igényterületek többsége az irodalomból jól ismert külső érdekhordozói elvárásokat ismétli meg és a regionális innovációs rendszerek partner-alapú megközelítésén alapszik (pl. a négyes spirál mentén való együttműködés, a külső érdekhordozók egyetemi oktatásba és kutatásba való bevonása, az egyetem, mint a közösség fundamentumának szerepköre).
- közös elvárás a helyi szakképzés és felsőoktatás képzési irányainak és tartalmának összehangolása a helyi és regionális munkáltatói igényekkel.

- Brassóra jellemző a meglévő, informális együttműködések intézményesítésének igénye.
- Dunaújvárosra jellemző a várostérség fejlesztése érdekében felvállalható helyi katalizatori-koordinációs szerep és a duális oktatási együttműködések minőségbiztosítási elvárása.
- a helyi üzleti szervezetek kizárólag (UTBv), vagy túlnyomóan (DUE) oktatási feladatok ellátására, azaz a magasan képzett munkaerő helyi biztosítására tartanak igényt, alkalmazott kutatási megbízásaik alacsony volumenűek, alap kutatásokra pedig nem tartanak igényt.
- a helyi közigazgatási szervezetek egyetemeiket kapacitásnövelő és feladatellátó képességüket fejlesztő szakmai partnernek tekintik a várostérség lakossága előregedésének megállítása, humán erőforrás minőségének növelése, a munkaerőigények kielégítése, az infrastrukturális és környezeti kihívások kezelésére, továbbá a fejlesztési lehetőségek kiaknázása céljából, azaz a város gazdasági és társadalmi fenntarthatósága érdekében.
- a helyi civil szervezetekre jellemző az üzleti szervezetek munkaerőigénye és a közigazgatási partnerek sokféle szolgáltatási kérése, valamint a helyi társadalmi összekötő szerep erősítése. A helyi egyetemre, mint természetes szakmai partnerre tekintenek, akivel szívesen folytatnának az eddigieknél kiterjedtebb együttműködést.
- a dunaújvárosi középiskolák az oktatás területén számítanak együttműködésre, amelytől marketing-előnyöket remélnek és infrastrukturális fejlődési lehetőséget látnak, ami növelheti versenyképességüket a tanulókért vívott regionális versenyben.

Következtetésképpen, várostérségeik külső érdekhordozói mindkét egyetemre elsősorban, mint oktatási és képző intézményre, különféle szolgáltatások biztosítójára, illetve erőforrásbeli hiányosságaik pótlójára tekintenek, és csak harmadsorban, mint tudományos kutatási központra. Mindez kiegészül még egy központi, koordinációs szerepelvárással, amivel a két egyetem összekötheti várostérsége társadalmi szereplőit és becsatornázhatja nemzetközi kapcsolatait a város életébe, valamint az a civil közösséget támogató, „jótévi” szerep, amely a különböző szintekről érkező társadalmi elvárások nyomán alakul ki. Ha a DUE és az UTBV meg kíván és tud felelni ezeknek a szerepelvárásoknak, azokkal közvetlenül külső partnereik szervezeteinek mindennapi működését támogatják, míg várostérségeik „társadalmi fejlődéséhez” inkább csak közvetve járulnak hozzá. Azonban az, hogy akár az egyik, akár a másik milyen valódi eredménnyel valósul meg, csak a kollaborációs tevékenységek közvetlen és közvetett, rövid-, közép- és hosszútávú hatásainak összetett vizsgálatával mutatható ki (Tijssen et al., 2021), melyek egyelőre nem, vagy csak nyomokban állnak rendelkezésre (pl. diplomás pályakövető rendszerek).

Az oktatási szerep elsősége a kutatással szemben különösen igaz az üzleti partnerekre, ami jelentősen eltér a felsőoktatáspolitikai által elvárt, és a nyugat-európai gyakorlatban kialakult egyetem-ipari együttműködések hangsúlyaitól. Ráadásul az

egyetemek üzleti partnerekkel és más társadalmi szereplőkkel végzett kutatásai (pl. élő laboratórium) az innováció forrásai és a tudásalapú regionális gazdaságfejlődés motorjai hivatottak lenni, ennek viszont csak elvétve láttuk nyomait. Ezért eredményeink egyértelműen különböznek a nyugat- és észak-európai egyetemek harmadik missziós gyakorlatának trendjeitől, és a kelet-közép európai térség felsőoktatásának sajátos fejlődési útjára utalhatnak megerősítve egyes irodalmi eredményeket (pl. Kwiek, 2012; Lux, 2018; Erdős, 2018; Gál & Ptáček, 2019; Polónyi & Kozma, 2022).

Végezetül megállapíthatjuk, hogy a külső érdekhordozói igények inkább csak közvetve járulhatnak hozzá sokféle kihívással küzdő várostérségeik fejlődéséhez. A „21. századi nagy kihívások”, vagy a fenntartható fejlődés céljai mindkét egyetem esetében inkább a közigazgatási partnerek felől érkező kérések („szolgáltatói” szerepkör), és a közösségi szerepvállalási elvárások („jótévi” szerepkör) formájában fogalmazódnak meg, semmint az erőforrásgazdag üzleti partnerek, vagy a civil társadalom részéről. Ami viszont a nemzeti felsőoktatási törvényi szabályozásnak való megfelelést illeti, kijelenthető, hogy a legtöbb, a felsőoktatási intézmény és társadalmi érintettjei közti együttműködés céljára megfogalmazott szabályozói-fenntartói elvárás releváns a két várostérség viszonylatában, még ha helyileg egyedi értelmezésben és cizelláltabb módon jelennek is meg.

2. Milyen harmadik missziós tevékenységekkel elégíti ki külső érdekhordozói igényeit?

Második kutatási kérdésünk összegyűjtötte azokat az egyetemi harmadik misszió fogalma alá tartozó gyakorlatokat, melyeket dunaújvárosi és brassói interjúalanyaink együttműködések jellemzésére megemlítettek, s melyeket aztán dokumentumelemzéssel pontosítottunk és a Regionális Innovációs Hatásmódel (Tijssen et al., 2021) keretében értelmeztünk. Összességében a két egyetem gazdag változatosságú, nemzetközileg és szakmailag is értékes társadalmi kollaborációs tevékenységeket végez. Ezeket kilenc harmadik missziós tevékenységi kör köré rendeztük, melyek közül nyolc terén tapasztaltunk egyezést a két egyetem között: az oktatási, a kutatási, és a közösségi szerepvállalási tevékenységek, a szolgáltatásbiztosítás, a kapcsolati háló bővítése, az infrastrukturális lehetőségek megosztása, a várostérség fejlesztési stratégiáinak kidolgozásában való részvétel, valamint a külső érdekhordozó anyagi támogatása tekintetében. Az egyetlen eltérő terület az egyetemvezetési részvétel volt, ami az alapítványi fenntartású DUE sajátossága.

Megállapítottuk, hogy az egyes külső érdekhordozói csoportok tekintetében mindkét egyetem helyi üzleti partnereivel végzi a legtöbb harmadik missziós tevékenységet, amit az állami szervezetekkel való együttműködések, majd a civil szervezetekkel megvalósuló tevékenységek követnek. A dunaújvárosi mintában egyedi volt az oktatási intézményekkel közös gyakorlatok feltárása, ugyanakkor ezek a legszűkebb körűek. Csupán egy, mindkét egyetem minden külső érdekhordozói csoportjában megjelenő harmadik missziós tevékenységet találtunk, a szakmai gyakorlatot, ami megerősíti első kutatási kérdésünk eredményeit. A DUE esetében közös tevékenységterület még az egyetemi létesítmények és eszközpark igénybevétele, amely igazolja az egyetemek kapacitásnövelő szerepét (pl. Benneworth 2018; Kempton, 2019).

Ezzel szemben a brassói mintában egyedi dimenziót nem, csak sajátos alkategóriákat találtunk.

A külső érdekhordozók különféle szempontú összehasonlítása számos egyedi motívumot tárt fel és rávilágított, hogy a két eset azonos csoportjai (üzleti, állami és civil szervezetek) más és más tevékenységi körben működnek együtt egyetemeikkel. Ezek mindkét város minden érintetti csoportjánál egyedi képet mutatnak, de számos közös és az irodalomból jól ismert harmadik missziós gyakorlattal. Következtetésképpen megállapíthatjuk, hogy mindkét egyetem és helyi külső érdekhordozói számos harmadik missziós tevékenységi területen aktívak, melyek többsége megegyezik a nemzetközi önértékelési eszközök tipikus dimenzióival (pl. TEFCE Toolbox, RIIA, UASiMAP). Mintáinkban csak a várostérség kapcsolati hálójának fejlesztése és a külső partneri szponzoráció területei egyediek.

Érdemes kiemelni a mindkét esetre érvényes, a nemzetközi és az irodalmi jógyakorlatokkal is megegyező, regionális fejlesztő hatást kiváltó egyetemi harmadik missziós tevékenységeket: a mentorálás-témavezetést, a szakmai gyakorlatot, a szakmai versenyeket, a kutatási együttműködések, a szaktanácsadás-szakmai szolgáltatásnyújtást, a pályázati együttműködést és az egyetem külső érdekhordozóknak nyújtott infrastrukturális támogatását.

Eredményeinket a nemzetközi irodalom tükrében értékelve megállapíthatjuk, hogy várostérsége igényei mentén mindkét egyetem vállalja az új tudás termelésének, különféle innovációk létrehozásának, valamint a tudás- és technológiatranszfer forrásának feladatát, amellyel elősegítheti a térség gazdasági-társadalmi fenntarthatóságát (pl. EUA, 2021, 2023). Gyakori makro-szintű elvárás a regionális vállalkozói kultúra hallgatói és társadalmi serkentése, ám adatainkban erre irányuló külső érdekhordozói kérést, vagy intézményi gyakorlatot nem találtunk. Ami a térség gazdasági-társadalmi fejlesztését célul kitűző kezdeményezésekben való részvételt illeti, úgy tűnik, hogy azok forrása és a különböző feleket integráló-egybetartó ágens (pl. Salomaa & Charles, 2021; EUA, 2023) nem az egyetem, hanem a városi önkormányzat (DUE, UTBv), a megyei közgyűlés (UTBv), vagy a legerősebb ipari partner (DUE, UTBv).

A hazai irodalomban Gál és Ptáček (2019) hangsúlyozzák, hogy a kelet-közép-európai vidéki egyetemek csak regionális szerepvállalásuk fokozásával tölthetik be a regionális innovációs ökoszisztémák kezdeményező-koordináló-fejlesztő tagjának szerepét. Adataink szerint mindkét egyetem és rendkívül sokféle módon meg is teszi ezt, még ha tevékenységeik eredményeiről és hatásairól csak korlátozott képet kaptunk is. Ugyanakkor kutatási eredményeinkből egyértelműen látszik, hogy széleskörű helyi-regionális kapcsolatokat tartanak fenn, azok maximális kihasználására törekcszenek és számtalan lehetőséget biztosítanak a helyi igények mentén megszülető innovációk létrehozására. Viszont, hogy miként kezelik a külső érdekhordozói megkereséseket, azaz alaposan feltárják, rendszerzik és súlyozzák-e ezeket valamely intézményesített mechanizmus és szervezeti struktúra keretében (pl. Jongbloed et al., 2008; Compagnucci & Spigarelli, 2020), már egy újabb kutatás tárgya lehet.

A két egyetemet az irodalomban és felsőoktatáspolitikában elterjedt egyetemi modellekhez hasonlítva kijelenthető, hogy mindkettő a vállalkozói egyetem és az

elkötelezett egyetem mintaképeinek egy sajátos keveréke. Az UTBv elsősorban a helyi ipari és közigazgatási partnerei felé orientált, komoly (nemzetközi) kutatási tevékenységet végző tudományegyetem hangsúlyos szakmai képzési profillal, melyet hasonló prioritással egyensúlyoz ki a Brassó lakosságának kulturális jóléte és városfejlesztési céljai iránt érzett felelősség. A DUE pedig fiatal vállalkozói egyetemnek tekinthető, amely a fenntartóváltás hatására bekövetkezett változások nyomán beléphet e modell érett korszakába régóta meglévő, erős helyi társadalmi elkötelezettsége megőrzése mellett.

Új kutatási eredményeinket kiemelve, két különböző ország egy-egy regionális egyetemének harmadik missziós tevékenységeit vizsgáltuk meg, szemben két azonos országbeli és/vagy nagyvárosi példával. Újszerű a kutatási témaválasztás is, hiszen az egyetemi harmadik misszió gyakorlatának megragadása máig kényes területnek számít a felsőoktatáskutatásban. A participatív megközelítés példája, hogy nemcsak az intézményt, hanem annak egy tágabban értelmezett helyi társadalmi partnerei körét is megszólaltattuk a tevékenységek feltárásában. Adatfelvételünkbe bevontuk a DUE UASiMAP pilot felmérésének adatait is, míg kutatásunk eredményeit az idehaza még kevésbé ismert Regionális Innovációs Hatás modelljén keresztül értelmeztük. Egy új nemzetközi önértékelési eszközt, a UASiMAP Self-Assessment Toolt is felhasználtuk adataink értelmezéséhez, mely által gazdagítottuk annak nemzetközi felhasználási tapasztalatait, rámutatva a hiányosságaira is. Bár adataink a két eset egyediségét erősítik meg és csupán egymáshoz való viszonyát tárják fel, következtetéseink értékes ismeretekkel szolgálnak a térség regionális egyetemeiről, különösen a regionális innovációs ökoszisztémában játszott, résztvevői szerepükről, valamint társadalmi partnereik és kollaborációik intézményi súlyozásának különbségeiről.

3. Milyen tényezők segítik elő az egyetem és a külső érdekhordozó együttműködéseit?

Célunk azoknak a feltételeknek a feltárása volt, melyek valamiképpen elősegítik, azaz lehetővé teszik az együttműködések létrejöttét és/vagy támogatják megvalósulásukat. A DUE mintájában nem szerepelt számos, az irodalomból ismert támogató feltétel: a regionális innovációs ökoszisztéma tagjainak tudásfelvevő képessége, a partneri együttműködések egyetemstratégiai dokumentumokba való beemelése, a külső érdekhordozó egyetemvezetési tagsága és az akadémiai karrierben való előrelépés. Három Brassóból ismert tényező is elmaradt: az egyetem, mint költséghatékony beszállító, az erkölcsi köteletség, és a mester- és doktori képzések tantervi rugalmasságának együttműködésre ösztönző szerepe. Ugyanakkor az interjúalanyok többsége hangsúlyozta a képzési kínálat relevanciáját, az egyetem együttműködési készségét és újszerű kezdeményezésekre való nyitottságát, a felek felsővezetői közti személyes jó kapcsolatot, az egyetemi alkalmazottak releváns szakmai tudását, a külső érdekhordozó erőforrásait, és az egyetem infrastruktúráját, melyek megerősítik az eddigi európai felsőoktatáskutatási eredményeket.

Minden dunaújvárosi érdekhordozói csoportban egyetértés volt az egyetem képzési kínálata, kutatási területei, tudásbázisa és infrastruktúrája, együttműködési készsége és újra való nyitottsága tekintetében. Saját oldalukon a rendelkezésre álló erőforrások

(szakértelem, felszerelés, finanszírozás és kapcsolati háló) jelentőségét hangsúlyozták, de a felsővezetők közti bizalom, DUE alumnusz munkavállalók ajánlása és beosztottaik helyi egyetemi kapcsolatai is alapvető támogató tényezőnek számítanak. Továbbá olyan attitűdinális faktoroknak is szerepet tulajdonítottak, mint szervezetük emberi erőforrás-gazdálkodási elvei és a helyi közösség támogatásának vállalati értéke. Véleményüket összevetve az egyetem vezetésével, egyetértés van az emberi erőforrás állományukban rejlő tudás, az újfajta kollaborációkra való nyitottság, a helyi közösség támogatásának elve és a szervezetvezetők közti bizalmi viszony alapvető szerepében.

Az UTBv mintájában sem jelent meg néhány, a nemzetközi irodalomból jól ismert egyetemi regionális szerepvállalást támogató feltétel: a földrajzi közelség, a külső érdekhordozó egyetemvezetési tagsága, az együttműködést előíró törvényi kötelezettség, a regionális innovációs ökoszisztéma tudásabszorpciós képessége, és az egyetem ipari kapcsolati tőkéje. Egyes, a dunaújvárosi esetre érvényes tényezők is elmaradtak, mint a külső érdekhordozókkal való együttműködés stratégiai céljának dokumentálása, a külső partner egyetemstratégia-kialakításban való részvétele, az egyetemi alapítványok szerepe, a kollaborációk során tanúsított rugalmas problémamegoldás, a versenytársak húzóereje, és az érdekhordozók saját rendezvényei, mint kommunikációs csatornák. Viszont megerősítést nyert a partner által az egyetem rendelkezésére bocsátott erőforrások, a szakmai gyakorlati képzés felajánlása, az egyetem kutatási területeinek és képzési kínálatának relevanciája, az egyetem nyitottsága és együttműködési készsége, az egyetem erőforrásai, a felek siker iránti elkötelezettsége, a személyes és intézmények közti jó viszony és bizalom, a pályázati lehetőségek motivációs ereje, a lokálpatriotizmus, valamint a közös értékeken alapuló, hosszútávú partnerségre törekvés.

A brassói egyetem külső érdekhordozói három területen értettek egyet: a kereslet-kínálat találkozása, a sajátos helyi erőforrások, és a hozzáállás (üzleti értékek és elkötelezettség) vonatkozásában. Többségük egyetértett az érdekhordozó szakértelem, felszerelése, finanszírozása és üzleti kapcsolatai, valamint a helyi közösség fejlődése iránti elkötelezettség tekintetében is. Ezzel szemben az UTBv rektorhelyetteseinek véleménye szerint az egyetemi erőforrások (infrastruktúra, emberi- és pénzügyi erőforrások, egyetemi események, kommunikációs csatornák és rendezvények), kutatási területeik relevanciája, és a külső partner erőforrásai a legfontosabbak. Ők is hangsúlyozták az együttműködésre és újra való nyitottságot, a szakmai elkötelezettséget és az őszinte kommunikációt, valamint egyetértettek az érdekhordozói felajánlások és a helyi közösség fejlesztésének támogatásával.

A két eset összehasonlításakor a magyar kutatók által hangsúlyozott szempont, a regionális együttműködések partnerszervezeteinek új tudást abszorváló képessége nem jelent meg adatainkban. Ellenben az egyedi helyi erőforrások biztosította lehetőségek, az érdekhordozói kereslet és az egyetemi kínálat egyezése, és a szereplők pozitív hozzáállása igen, sőt az irodalomból ismert tényezők közül ezek voltak a legfontosabbak. Azonosság volt a felek közti bizalom és a valamely külső motiváció biztosította együttműködési lehetőség tekintetében is, míg a közös helyi identitás, a külső érdekhordozó egyetemvezetésben vállalt tagsága, a földrajzi közelség ténye és a felek folyamatos kommunikációja kevésbé hangsúlyos szempontok, szemben az irodalomban találtakkal.

A két eset azonos külső érdekhordozói csoportjai többségi véleménye szerint az egyetem képzési kínálata, saját felajánlott erőforrásaik, az egyetem emberi erőforrás állományában rejlő lehetőségek és az informális kapcsolattartás voltak a legmeghatározóbb feltételek együttműködéseik létrejötté és sikeres megvalósulása szempontjából. Különböző, hogy a helyi egyetem kutatási palettája a brassói partnerek számára fontosabb, feltűnően eltért egymástól az együttműködésre való készség motivációja (Brassóban a helyi társadalom támogatásának elve, Dunaújvárosban az egyetem kollaborációra való nyitottsága ösztönzi), a magyar esetben kiemelten szerepel az egyetemi infrastruktúra kihasználása, a romániaiban pedig a felek kulcsemberei közti ismeretség és jó kapcsolat. Eltérő az együttműködés sikere iránti elkötelezettség megítélése is: míg Brassóban ez általában és operatív szinten fontos, addig Dunaújvárosban a rugalmas problémamegoldásra, egymás kölcsönös támogatására, az elkötelezettség általános fontosságára és az egyéni szerepvállalásra helyezték a hangsúlyt. A hallgatók önkéntes munkája és támogatási lehetőségei, valamint az egyetem hírneve tekintetében is eltérések tapasztalhatók, s míg a dunaújvárosi partnerek többsége hangsúlyozta az egyetemvezetéshez fűződő régi, személyes jó kapcsolatát, Brassóban ez a szempont csak a közigazgatási szervezeteknél jelent meg.

Végezetül a két egyetemvezetést összehasonlítva egyetértettek, hogy külső partnerekkel megvalósuló együttműködéseiket a támogató törvényi környezet, akadémiai tudásbázisuk, hallgatóik tehetsége, a külső partner erőforrásai, az újra való nyitottság, a politikai elfogulatlanság, kollegáik célorientált elkötelezettsége és pénzügyi ösztönzése, az intézményi korlátokat is felvállaló kommunikáció, valamint a városaik iránti elkötelezettség teszi lehetővé. Helyi társadalmi beágyazódásukat pedig különösen erősíti a közös kollegák összekötő szerepe, az évente visszatérő egyetemi rendezvények és a folyamatosan fenntartott kommunikáció.

Eredményeinkkel megerősítést nyer, hogy a felsőoktatási intézmények adottságai, kapcsolati hálója, társadalmi beágyazottsága, erőforrásai és külső érdekhordozói elvárásai sajátosak (pl. Benneworth et al., 2018). Amint azt a RII modellben láthatjuk, többszörösen összetett kölcsönhatás áll fenn az egyetem és regionális partnerei saját erőforrásai és belső ösztönző rendszerei, a feleket együttműködésre motiváló tényezők (érdekhordozói igények és szükségletek, egyetemi célok és szándékok) és a megvalósuló „regionális innovációs teljesítmény” (erőforrások, folyamatok, tevékenységek és eredmények) között.

Megerősítést nyer a megfelelő nagyságrendben rendelkezésre álló pénzügyi erőforrások támogató hatása is (pl. Kempton, 2019; Maassen et al., 2019; Compagnucci & Spigarelli, 2020), amely a várostérségek és egyetemeik számára mindenkor elérhető európai uniós és nemzeti pályázati források formájában jelenik meg. Az egyetem-önkormányzati/megyei közgyűlési együttműködések többsége mindkét városban ezekből valósul meg, ugyanakkor ezek behatárolják a közös tevékenységek célját, területét és jellegét is, sőt a közös tevékenységek ilyen módú finanszírozása kockázatos, hiszen európai uniós és nemzeti költségvetési ciklusokhoz, a forrásbiztosítók mindenkori költségvetési helyzetéhez és számos egyéb külső körülményhez kötődik. Ennek nyomán a támogatási összegek elapadhatnak és egy intenzív időszak után az egyetem és a külső érdekhordozó közös tevékenységei leeredukálódhatnak, sőt szünetelhetnek. Megoldásként

Holland (2000) az egyetem saját pénzügyi forrásai dedikált, éves szintű odaítélését javasolja, melyre mindkét mintában találtunk utalásokat, de kutatásunk ezt a területet nem vizsgálta.

A Goddard (2018) hangsúlyozta helyi-regionális partnerek súlya tekintetében mindkét egyetem nyitott bármely külső érdekhordozója megkeresésére és számos közös tevékenységben vesznek részt, ám elsősorban a térség társadalmának „erős embereivel” (pl. önkormányzat, nagyvállalatok) lépnek együttműködésre annak különféle materiális előnyei okán. Ezért mindkét egyetem számára megfontolásra érdemes Benneworth (pl. 2012, 2018) gyakran ismételt figyelmeztetése, hogy éppen az alacsony érdekérvényesítő képességű és szerény kapacitásokkal rendelkező társadalmi partnerekkel való egyetemi együttműködés lenne kívánatos egy várostérség társadalmi fejlődése és fenntarthatósága érdekében.

A kelet-közép európai regionális egyetemek térségfejlesztő szerepe betöltéséhez szükséges feltételek, a széleskörű egyetem-érdekhordozói partnerségek kiépítése, a külső érdekhordozókhoz fűződő kapcsolatok szisztematikus ápolása és hosszútávú fenntartása (Gál & Ptáček, 2019) mindkét egyetem esetében teljesül. Kempton (2019) szerint az együttműködési *lehetőségek* mindenkori gyakorisága is fontos, melynek érdekében a közvetítő szervezetek hatékonyabb működését javasolja, azonban mintáinkban éppen a kapcsolatfelvétel és fenntartás közvetlen, személyes jellege a döntő, semmint valamely felülről a térségbe delegált ágens szervezeté. Ez megerősíti Lengyel (2012) és Benneworth (2018) megállapítását, hogy egy egyetem regionális együttműködései többnyire alulról felfelé ható, gyenge hálózati kapcsolatokon keresztül valósulnak meg. Véleményünk szerint e különbség az egyetemi harmadik misszió nyugat- és kelet-európai intézményesítettségi fokának eltérésében és kulturális sajátosságokban keresendő.

Az intézményen belüli feltételrendszerek közül megerősítést nyert az egyetemi oktatók és kutatók motiválása, érdekeltté tétele és jutalmazása a harmadik missziós tevékenységekben való részvétel érdekében (pl. Compagnucci & Spigarelli, 2020), különösen a pénzügyi ösztönzés tekintetében, ami a romániai esetre jellemző. Ugyanakkor ennek részleteit, vagy mértékét kutatásunk nem vizsgálta, míg a DUE-n csak a 2021-es fenntartóváltás nyomán került kialakításra egy hasonló rendszer. Különösen fontos támogató feltételnek bizonyult a külső érdekhordozókkal fenntartott folyamatos és érdemi kommunikáció, amihez a dunaújvárosi eset szerint a helyi-regionális társadalmi szereplők tudás-szükségletének rendszeres felmérése szükséges a partnerre-szabott szolgáltatásnyújtásért (pl. Benneworth et al., 2018; Compagnucci & Spigarelli, 2020).

Végezetül új kutatási eredmény a csak a két mintánkban megjelenő támogató tényezők köre: a rugalmas problémamegoldás (DUE), az egyetemi presztízs, a politikai elfogulatlanság, az erkölcsi kötelesség, az egyetem, mint költséghatékony beszállító imázsa (UTBv), a partnerek innovációs készsége, a kollaborációban résztvevő személyek diplomáciai érzéke, szakmai és célorientált attitűdje, a felek informális személyi kapcsolatai, a szervezeteket összekötő kollégák, az őszinte kommunikáció, és a helyi társadalom támogatásának szervezetstratégiai szintű prioritizálása (DUE+UTBv). Kutatásunk esettanulmány jellege viszont felveti e facilitáló tényezők szélesebb körű kelet-közép európai mintán való vizsgálatának szükségességét, hogy kiderülhessen, mennyiben jellemzőek, majd általánosíthatóak a makrotérség regionális egyetemeire.

4. Milyen nehézségek merülnek fel az együttműködések során?

Ezzel a kérdéssel a két egyetem és külső érdekhordozóik együttműködéseinek akadályozó, vagy hátráltató körülményeit kerestük. Adataink kódolási keretünk 22 elméletvezérelt dimenziójából csupán nyolcat igazoltak vissza, az érdekhordozói kereslet és az egyetemi képzési-kutatási kínálat eltérését, az útfüggőséget, a valamely szempontból elégtelen együttműködési keretrendszert, az egyetemvezetés autokratikus vezetési stílusát, a külső partner kapacitáskorláta miatt szűkebb mozgásteret, a felek közti közvetítő szervezetek hiányát, a helyi ipari szerkezet előnytelen jellemvonásait, valamint az instabil és nem megfelelő törvényi szabályozási környezetet, azaz ennyi egyezést találtunk a nemzetközi irodalmi eredményekkel. Ugyanakkor tizenkét további tényezőt tártunk fel: a felek közti valamely alapvető különbséget, a formalizált kapcsolat hiányát, a szakmai gyakorlatok szervezetlenségét, a túlzott egyetemi és állami bürokráciát, az érdekhordozó negatív hozzáállását, a megszorító törvényi szabályozást, a szereplők diverzitását (eltérő elvárások, gondolkodás, szervezeti kultúra), sokféle gyakorlati problémát (pl. időzítés, hallgatói preferenciák, vállalati K+F+I az anyavállalatnál, kulcsszereplő távozása, a képzési program megszűnése, Covid-19 lezárás), a kommunikációs problémákat, a lokálpatriotizmus hiányát, a duális képzés ellentmondásait, és a változás időigényét.

Az összes tényezőkategória körülbelül fele mindkét eset számára relevánsnak bizonyult, különösen a kollaborációk gyakorlati problémái, a felek destruktív magatartása, az eltérő stratégiai célok, érdekek, megközelítések és gondolkodásmód, az ellentétes politikai lojalitások, a kereslet-kínálat eltérései, az érdekhordozók emberi erőforrásbeli és pénzügyi korlátai, a megfelelő információáramlás és a problémamegoldás iránti elkötelezettség hiánya, a bonyolult egyetemi bürokrácia, és a szektorok sajátos jogi szabályozásából eredő korlátok.

A dunaújvárosi és a brassói eset sajátos hátráltató tényezői tekintetében néhány területen (dimenzió) volt azonosság, de különböző hangsúlyokkal (kód, alkód). Például az attitűdinális faktorok közül a magyar eset az egyetem iránti érdekhordozói közömbösséget és egy másik felsőoktatási intézmény preferálását emelte ki, míg a romániai az újfajta együttműködés iránti bizalmatlanságot. Míg Dunaújvárosban a külföldi nagyvállalatok egymástól eltérő szervezeti kultúrája akadályozza az együttműködések, addig Brassóban az ipari partnerek elvárásai és az egyetem lehetőségeinek különbségei gerjesztenek feszültséget az egyetem számára. S míg az előbbi esetben a gyakorlati problémák köre különösen gazdag, addig az utóbbiban a törvényi környezet különféle megkötéseit nehezményezik a leginkább.

A közös külső érdekhordozói csoportok összesített véleménye szerint a bizalmatlanság, a nehézkes egyetemi bürokrácia, a megfelelően működő kommunikációs csatorna hiánya, a szereplők közti információhiány, az eltérő politikai beállítódás, a kollaborációkat összetartó valamely kulcsfontosságú személy távozása, az együttműködési forma intézményesítésének hiánya, az elégtelen pénzügyi források, a felelős személyek közti hatékony kommunikáció hiánya és az interszektoralis

összeférhetetlenség akadályozza meg, vagy nehezíti egyetemi együttműködések hatékony megvalósulását.

Meglepő, hogy a két egyetemvezetés tapasztalataiban nem találtunk egyetlen közös akadályozó-hátráltató tényezőt sem, hanem csupán három tématerületen értettek egyet: a felek közti alapvető különbségek, az érdekhordozók negatív hozzáállása és a gyakorlati problémák terén. Ezek megjelenései azonban eltérnek: az előbbi dimenzióban a DUE az eltérő prioritásokat emelte ki, míg az UTBv az eltérő profilokat és az ellentétes politikai szimpátiát. A második területen a DUE számára a bizalmatlanság a fő akadályozó körülmény, míg az UTBv számára az útfüggőség. A gyakorlati problémák terén a dunaujvárosi esetben az információhiány és az állami bürokrácia okoz kihívást, míg a brassóiiban a hallgatók szakválasztási preferenciái, a partnerszervezet külkapcsolati döntéshozatalának és K+F+I funkciójának külföldi anyavállalatnál tartása, a közös tevékenységek időzítése és a kulcsszereplő távozása.

A Dunaújvárosi Egyetem mintájában megszólaltatott egyetemi vezető és külső érdekhordozók véleménye rendkívüli szórást mutatott. A legtöbbször előforduló nehezítő körülmény a helyi-regionális társadalmi szereplők alacsony proaktivitása volt (a kezdeményezőkézség, a vállalkozókézség és a hosszú távú szemlélet hiánya), melyhez egyes szervezeteknél az egyetemmel való együttműködés elutasítása társult, amit aztán a bizalomhiány és az eltérő prioritások követnek. A legtöbb féle hátráltató körülményt a civil szervezetek azonosították, akik a helyi társadalmi, politikai és gazdasági viszonyokra is tettek megállapításokat, amelyből egy meglehetősen negatív kép tárult fel a helyi társadalmi szereplők együttműködéseinek lehetőségeiről.

Az UTBv teljes mintájában sajátos akadályozó feltétel a szakmai gyakorlatok egyes szervezési nehézségei, a közbeszerzési törvényből fakadó kötöttségek, az alapképzések rugalmatlansága, egyes kollegák alacsony elkötelezettsége, a partner elvárásai és az egyetem lehetőségei közti eltérések, továbbá a szakmai tudásbeli különbségek. Csupán egyetlen tényező kapott többségi egyetértést: az egyetem és a felsőoktatás hosszadalmas és bonyolult adminisztrációs folyamatai (a külső kezdeményezések jóváhagyása és a képzési programok módosítása esetében). De az érdekhordozói csoportok véleménye is csak az előnytelen törvényi szabályozás tekintetében egyezett, míg az egyetemvezetés az egyetemi bürokrácia sajátosságai és az együttműködő felek prioritásaiban való eltérés terén.

Eredményeinket összevetve az irodalommal, megisméltődött az egyetemek és a különféle külső érdekhordozók együttműködéseit lehetővé tevő világos, és stabil jogi keret hiányának jól ismert kritikája, valamint hogy a hatályos jogszabályok nem veszik figyelembe a felsőoktatási intézmények operatív környezetének szabályozási és térbeli különbségeit. A brassói esetben többször elhangzott a jogi keretrendszer hektikuságának, és a közbeszerzési törvény helyi racionalitásokkal szembe menő előírásainak kritikája. Míg az UTBv-re nem jellemző, a DUE-ra érvényes a helyi-regionális tudáskereslet és kínálat eltérése, ami a helyi iparszerkezet sajátosságaiból és a mikrovállalkozások kapacitás- és képességbeli hiányosságaiból fakad. Ez egyértelműen megerősíti Gál (2016), Erdős (2018), Goldstein et al., (2019), valamint Gál és Ptáček (2019) Magyarországon, illetve a kelet-közép európai régió vidéki egyetemeire vonatkozó megállapításait.

De az alacsonyabb érdekérvényesítő képességű és jelentős kapacitáskorlátokkal küzdő potenciális partnerekre is találtunk példákat, pl. a dunaújvárosi KKV-k és civil szervezetek tekintetében. Előbbiek közömbössége, vagy negatív hozzáállása az egyetemi együttműködéshez felidézi az egyetemeket csak oktatási intézménynek, vagy lomha, bürokratikus szervezetnek tekintő kritikákat (pl. Compagnucci & Spigarelli, 2020). Továbbá mindkét esetünkben beigazolódott Kozirog és munkatársai (2022) megállapítása, hogy az európai egyetemek legfontosabb innovációs partnerei a helyi és regionális állami intézmények, miközben a magánszféra nagyvállalatai, a start-up vállalkozások és a KKV-k csak utánuk és a nemzetközi partnerek után kerülnek sorra.

Az intézményi akadályozó tényezők közül megerősítést nyert a hallgatói bevonódás azon sajátossága, hogy míg a minden diák számára kötelező szakmai gyakorlat az egyetem társadalmi tudástranszfer funkcióját erősíti és a legpotensebb partnerek előnyszerzését növeli (Maassen et al., 2019), addig a helyi közösségi szerepvállalási tevékenységekben többnyire önkéntesen vesznek részt a diákok. Hozzáteve, hogy a civil szervezeteknél eleve kevesebb szakmai gyakorlati hely adódik, mindez tovább erősíti az egyetem harmadik missziós tevékenységterületei és a külsős partnerek súlyozása közti különbségeket (pl. Benneworth 2012, 2018; Kempton, 2019).

Az irodalom kiemelten kezeli az egyetemi harmadik misszió mérés-értékelésének kérdését. Kutatási adataink megerősítik azt a régóta ismert ténytet, hogy az intézmények csak az ilyen gyakorlatok gazdasági hatásairól, illetve a tudástranszfer tevékenységekről gyűjtenek numerikus indikátorokkal leírható adatokat, míg a közösségi szerepvállalási tevékenységek sokrétű (társadalmi, kulturális és akár gazdasági) hatásairól szinte semmit sem. Ezért érdemes lenne egy erre szolgáló intézményi önértékelési eszközt alkalmazniuk, akár az elkészült EURASHE UASiMAP Self-Assessment Tool-t, akár a TEFCE Toolbox-ot, hogy kimutathatóvá váljon helyi-regionális társadalmat támogató tevékenységeik eredménye és azok közvetlen hatásai.

Összefoglalva, új kutatási eredménynek tekinthetők azok az elméletvezérelt tényezők, melyek *nem* nyertek megerősítést adatainkban, valamint az induktív módon feltárt tizenkét együttműködést nehezítő feltétel, melyek közül kiemelkedik az attitűdinális tényezők köre, a regionális társadalmi szereplők sokszínűségéből fakadó nehézségek, a kommunikációs hiányosságok, és megannyi kézzelfogható, gyakorlati probléma, melyek egészen az együttműködések gyökeréig viszik el az egyetemek és társadalmi partnereik kollaborációinak kihívásait megérteni kívánó kutatót.

Négy kutatási kérdésünkre kapott válaszaink gyakorlati felhasználhatóságáról kijelenthetjük, hogy értékes információkkal szolgálnak a két vizsgált intézmény számára, mert külső érdekhordozói szempontból is feltárult harmadik missziós gyakorlatuk működése. Kiderültek egyes üzleti, közigazgatási, civil és közoktatási partnereik jelenlegi együttműködési igényei, a számukra fontos kollaborációs tevékenységek köre, az azokat támogató, s ez által megerősítésre érdemes feltételek, továbbá azok a tényezők, melyek valamiképpen akadályozzák, vagy hátráltatják együttműködéseiket, és e miatt kockázatkezelést igényelnek. Ezért megállapításaink intézménystratégiai célú megfontolása hozzájárulhat a két egyetem helyi-regionális társadalmi szereplőkhöz fűződő kapcsolatainak újraértékeléséhez, a vizsgált szervezetekkel való

együttműködéseik megújításához, és harmadik missziós intézményi gyakorlatuk célirányos fejlesztéséhez.

A kutatás további lehetséges irányai

Zárásképpen javaslatot teszünk kutatásunk jövőbeni folytatásának lehetséges irányaira. Mivel mindegyik kutatási kérdés gazdag empirikus adatokkal szolgált, azok sokféle újabb vizsgálatot inspirálhatnak, melyek közül most a számunkra legígéretesebbnek tűnő témákra hívjuk fel a figyelmet.

Összességében elmondható, hogy a két eset külső érdekhordozói interjúalanyai számában való jelentős eltérés önmagában is a kutatás kiegyensúlyozottabb, avagy szélesebb körű megismétlését igényli, de a kutatási téma akár csak a civil szervezetekre, a középfokú oktatási intézményekre, vagy egyéb helyi társadalmi csoportokra (pl. egyházak) irányuló vizsgálatot is megérdemel az egyetemek helyi-regionális társadalmi szerepvállalásának teljesebb feltárása érdekében.

Ebből következik a hatások megragadásának szükséglete, mind a harmadik missziós gyakorlatok összességére, mind az említett helyi társadalmi szereplőkre vonatkozóan. A hatásvizsgálatokat egyes tevékenységekre vonatkozóan (pl. a helyi-regionális partnerekkel végzett szolgálati tanulás/duális képzés hatása a diplomát szerzett hallgatók térségbeli elhelyezkedésére), a közvetlen és a közvetett hatásokat is feltárva, valamint rövid-, közép- és hosszútávú idődimenzióban is érdemes elvégezni (Tijssen et al., 2021; EURASHE, 2023). Ezek választ adhatnak a várostérségek legnagyobb kihívásainak kezeléséhez, például a fiatal, friss diplomás munkaerő helyben tartásához (Dunaújváros), a kellő számú és szaktudású munkaerő biztosításához (Brassó), vagy a két város 21. századi „élhetőségének” megteremtéséhez való egyetemi hozzájárulás mértékéről, ami a felsőoktatási intézmények irányába megfogalmazódó egyik legfontosabb állami és társadalmi elvárás.

Azt is láttuk, hogy a helyi-regionális érdekhordozó szervezetek, néhány kivételtől eltekintve, a nagy presztízsű alap- és alkalmazott kutatási tevékenységekre egyelőre szerény mértékben tartanak igényt helyi egyetemeiktől. Ennek Dunaújváros esetében leginkább a várostérség nagyvállalataitól eltérő képzési-kutatási profilja, és a magyar atomenergetikai iparnak alkalmazott kutatásokat végző partneri szerep kiforratlansága az oka, Brassó esetében pedig a nagyobb presztízsű kutatások német anyavállalatnál tartása, szemben a helyi egyetemtől megrendelt kisebb értékű kutatási megbízásokkal. Hogyan változik és/vagy bővül ez a jövőben, és milyen helyi gazdaságfejlesztő, vagy társadalmi fenntarthatóságot elősegítő hatásai vannak?

Izgalmas kutatási problémának tűnik az is, hogy Brassó városa a 2010-es évek óta egy városfejlesztési virágkort él meg, ami egyelőre keserédes tapasztalat a megvalósítandó nyertes pályázatok száma és a felmerülő kihívások köre okán. A városi és megyei vezetés ezeket csak az UTBv sokrétű szakmai támogatásával és valamennyi helyi érintett szervezet hatékony összefogásával látja megvalósíthatónak. Ezért érdemes lenne a pályázati határidők lejárta után megvizsgálni, hogy létrejöttek-e ezek az összefogások, kik, milyen projekteken, hogyan és milyen eredménnyel működtek együtt?

Dunaújváros vonatkozásában pedig utánkövetést érdemel az az újszerű kezdeményezés, ami 2021-ben a Bánki Donát Technikumot a Dunaújvárosi Egyetem részévé tette és az ún. Képzési Életpálya Modellben (KÉP) fogja össze a tágabb régióból érkező duális partnereket, munkáltatókat és más középiskolákat. Vajon megvalósul-e a Bánki-DUE tanulói-hallgatói karrierút az érettségizettek Dunaújvárosi Egyetemen való továbbtanulásával, a felsőfokú duális képzésbe való belépésével és a térségben való elhelyezkedésével? Milyen foglalkoztatói és hallgatói elégedettséggel?

Végül pedig ki szeretnénk emelni az egyetemek regionális szerepvállalását és innovációs hatásait felmérni és serkeneti kívánó önvizsgálat elvégzését a UASiMAP Self-Assessment Tool alkalmazásával. Ez lehetővé tenné a két egyetem helyi-regionális körű harmadik missziós gyakorlatának szisztematikus számbavételét, eredményei releváns numerikus indikátorokkal való kimutatását, valamint a megvalósulási feltételek és folyamatok részletgazdag narratívákon keresztüli feltárását. Ezt egy intézményi tanulási folyamat követheti, melynek eredményeként egy fókuszáltabb és hatékonyabb intézményi gyakorlat alakulhat ki a ma még rendkívül szerteágazó harmadik missziós tevékenységekből.

Hivatkozott irodalom

- Babbie, E. (2001). *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*. 9. kiadás. Balassi Kiadó.
- Baranyai, N. (2016). Social and economic transition in Dunaújváros and its region. In V. Szirmai (Ed.), *'Artificial towns' in the 21st century. Social polarization in the new town regions of East-Central Europe* (pp. 165-196). Centre for Social Sciences Hungarian Academy of Sciences.
- Benneworth, P. (2012). The relationship of regional engagement to universities' core purposes: Reflections from engagement efforts with socially excluded communities. In R. Pinheiro, P. Benneworth & G. A. Jones (Eds.), *Universities and regional development: A critical assessment of tensions and contradictions* (pp. 199-218). Routledge.
- Benneworth, P. (2018). Definitions, approaches and challenges to community engagement. In P. Benneworth, B. Culum, T. Farnell, F. Kaiser, M. Seeber, N. Šćukanec, H. Vossensteyn & D. Westerheijden (Eds), *Mapping and critical synthesis of current state-of-the-art on community engagement in higher education* (pp. 16-46). Institute for the Development of Education.
- Benneworth, P., Culum, B., Farnell, T., Kaiser, F., Seeber, M., Šćukanec, N., Vossensteyn, H. & Westerheijden, D. (2018). *Mapping and critical synthesis of current state-of-the-art on community engagement in higher education*. Institute for the Development of Education.
- Carayannis, E. G., Grigoroudis, E., Campbell, D. F. J., Meissner, D. & Stamatii, D. (2018). The ecosystem as helix: An exploratory theory-building study of regional co-opetitive entrepreneurial ecosystems as Quadruple/Quintuple Helix innovation models. *R&D Management*, 48(1), 148-162.
- Compagnucci, L. & Spigarelli, F. (2020). The third mission of the university: A systematic literature review on potentials and constraints. *Technological Forecasting and Social Change*, 48(12), 1-30. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2020.120284>
- De Boer, H. & Huisman, J. (2020). Governance trends in European higher education. In G. Capano & D. Jarvis (Eds.), *Convergence and divergence in the governance of higher education: Comparative perspectives* (pp. 333-354). Cambridge University Press.
- Erdős, K. (2018). Felsőoktatás és innováció: Spin-offok és vállalkozó egyetemek Magyarországon-vannak vagy nincsenek? *Educatio*, 27(2), 225-236. <https://www.doi.org/10.1556/2063.27.2018.2.5>
- EUA. (2021). *Universities without walls: A vision for 2030*. [White paper]. EUA. <https://eua.eu/downloads/publications/universities%20without%20walls%20%20a%20vision%20for%202030.pdf>

- EUA. (2023). *EUA Innovation Agenda 2026*. [White paper]. EUA. <file:///C:/Users/Lenovo/Desktop/EUA-RIS%202020-2023/EUA%20INNOVATION%20AGENDA%202023.pdf>
- EURASHE. (2023). *Mapping the regional impact of universities of applied science (UASiMAP): Results of a forward-looking project*. EURASHE. file:///C:/Users/Lenovo/AppData/Local/Temp/766d3fb1-1037-4408-a240-1c88d659ab61_UASiMAP%20PROJECT%20OUTCOMES.zip.b61/UASiMAP%20D4.7%20UASiMAP%20Flagship%20Report.pdf
- European Commission. (2016). *Europe for Citizens Programme: I was Citizen of Stalin Town* (577229-CITIZ-1-2016-1-RO-CITIZ-REMEM). EC. <https://ec.europa.eu/programmes/europe-for-citizens/projects/efc-project-details-page/?nodeRef=workspace://SpacesStore/edce64c6-8d73-455e-93b6-71334433b45b>
- European Commission Directorate-General for Internal Market, Industry, Entrepreneurship and SMEs. (2021). *Regional Innovation Scoreboard 2021*. EC. <https://data.europa.eu/doi/10.2873/674111>
- European Commission. (2022). *EU Regional Competitiveness Index 2.0-2022 edition*. https://ec.europa.eu/regional_policy/assets/regional-competitiveness/index.html#/RO/RO12
- Farnell, T. (2020). *Community engagement in higher education: Trends, practices and policies*, NESET report. Publications Office of the European Union. <https://www.doi.org/10.2766/071482>
- Farnell, T. & Šćukanec, N. (2018). Mapping existing tools for assessing community engagement in higher education. In P. Benneworth, B. Čulum, T. Farnell, F. Kaiser, M. Seeber, N. Šćukanec, H. Vossensteyn & D. Westerheijden (2018). *Mapping and critical synthesis of current state-of-the-art on community engagement in higher education* (pp. 101-136). Institute for the Development of Education.
- Flick, U. (2018). *An introduction to qualitative research* (6th ed). SAGE.
- Gál, Z. (2016). Egyetem és város. *Educatio*, 25(2), 220-233. <https://doi.org/10.1556/2063.30.2021.3.12>
- Gál, Z. & Ptáček, P. (2019). The role of mid-range universities in knowledge transfer and regional development: The case of five central European regions. In A. Varga & K. Erdős (Eds.), *Handbook of universities and regional development* (pp. 279-300). Edward Elgar Publishing.
- Goddard, J. (2018). The civic university and the city. In P. Meusburger, M. Heffernan & L. Suarsana (Eds.), *Geographies of the university: Knowledge and space 12* (pp. 355-375). Springer. https://www.doi.org/10.1007/978-3-319-75593-9_1
- Goldstein, H. A, Radinger-Peer, V., & Sedlacek, S. (2019). The pathways and challenges of university engagement: Comparative case studies. In A. Varga, & K. Erdős (eds.), *Handbook of Universities and Regional Development* (pp. 251-278). Edward Elgar Publishing.
- Halász, G. (2018). Új vonások az Európai Unió és az OECD felsőoktatással kapcsolatos stratégiájában. In G. Kováts & J. Temesi (Eds.), *A magyar felsőoktatás egy évtizede 2008-2017. NFKK Kötetek 2* (pp. 25-38). Budapesti Corvinus Egyetem Nemzetközi Felsőoktatási Kutatások Központja.
- Holland, B. A. (2000). Toward a definition and characterization of the engaged university. *Metropolitan Universities*, 2(3), 20-29.
- Horváth, D. & Mitev, A. (2015). *Alternatív kutatási kézikönyv*. Alinea Kiadó.
- Hrubos, I. (2013). A felsőoktatási intézmények misszióinak átalakulása, bővülése. In I. Hrubos, Sz. Luda & I. Török (Szerk.), *Intézményi menedzsment a felsőoktatásban 3* (pp. 34-44). Budapesti Corvinus Egyetem. <http://docplayer.hu/1366722-Intezmenyi-menedzsment-a-felsooktatasban-3-szerkesztette-hrubos-ildiko-luda-szilvia-torok-imre.html>
- Jongbloed, B., Enders, J. & Salerno, C. (2008). Higher education and its communities: Interconnections, interdependencies and a research agenda. *Higher Education*, 56(3), 303-324.
- Kempton, L. (2019). Wishful thinking? Towards a more realistic role for universities in regional innovation policy. *European Planning Studies*, 27(11), 2248–2265. <https://doi.org/10.1080/09654313.2019.1628183>
- Király, G., Dén-Nagy, I., Géring, Zs. & Nagy, B. (2014). Kevert módszertani megközelítések: Elméleti és módszertani alapok. *Kultúra és Közösség*, 5(2), 95-104.
- Kozirog, K., Lucaci, S.-M. & Berghmans, S. (2022). *Universities as key drivers of sustainable innovation ecosystems: Results of the EUA survey on universities and innovation*. EUA. <file:///C:/Users/Lenovo/Desktop/EUA-RIS%202020->

- Kozma, T. (2001). *Bevezetés a nevelésszociológiába*. Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Kozma, T. (2002). *Regionális egyetem*. Kutatás közben 233. Oktatókutatató Intézet.
- Kozma, T. (2012). *Oktatáspolitikai*. <https://mek.oszk.hu/11200/11203/>
- Kozma, T. és mtsai (2015). *Tanuló régiók Magyarországon: Az elmélettől a valóságig*. CHERD.
- Központi Statisztikai Hivatal (2009). A kelet-közép-európai országok népesedési jellemzői. *Statisztikai Tükör*, III(43), 1-3. <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/gyor/jel/jel309012.pdf>
- Kwiek, M. (2012). Universities, regional development and economic competitiveness: The Polish Case. In R. Pinheiro, P. Benneworth & G. A. Jones (Eds.), *Universities and regional development: A critical assessment of tensions and contradictions* (pp. 69-86). Routledge.
- Lengyel, B. (2012). Tanulás, hálózatok, régiók. In J. Rechnitzer & Sz. Rácz (Eds.), *Dialogus a regionális tudományról* (pp. 132-139). SzIE.
- Lux, G. (2018). Regional development paths in Central and Eastern Europe and the driving forces of restructuring: An introduction. In G. Lux & Gy. Horváth (Eds.), *The Routledge Handbook to Regional Development in Central and Eastern Europe* (pp. 1-14). Routledge.
- Maassen, P., Andreadakis, Z., Gulbrandsen, M. & Stensaker, B. (2019). *The place of universities in society*. Körber Stiftung. <https://www.guc-hamburg.de/press/study-place-of-universities.pdf>
- Merriam, S. B. (2009). *Qualitative research: A guide to design and implementation*. Jossey-Bass.
- Mik-Meyer, N. (2020). Multimethod qualitative research. In D. Silverman (Eds.), *Qualitative research* (pp. 357-374). SAGE.
- Németh, A. (2015). Főbb tudományelméleti irányzatok, kutatási eredményeik és hatásuk nemzetközi és hazai neveléstudomány-tudománytörténeti kutatásokra: Bevezetés. In A. Németh, Zs. H. Bíró & I. Garai (Eds.), *Neveléstudomány és tudományos elit a 20. század második felében* (pp. 9-82). Gondolat Kiadó.
- Polónyi, I. (2008). *Oktatás, oktatáspolitikai, oktatásgazdaságtan*. Új Mandátum Könyvkiadó.
- Polónyi, I. & Kozma, T. (2022). From the bureaucratic model to the bureaucratic model: The post-socialist development of the Hungarian higher education. *Hungarian Educational Research Journal*, 12(1), 80-90. <https://doi.org/10.1556/063.2021.00064>
- Pukánszky, B. & Németh, A. (1996). *Neveléstörténet*. Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Salomaa, M. & Charles, D. (2021). The university third mission and the European Structural Funds in peripheral regions: Insights from Finland. *Science and Public Policy*, 48(3), 1-12. <https://www.doi.org/10.1093/scipol/scab003>
- Sántha, K. (2022). *Kvalitatív tartalomelemzés*. Eötvös József Kiadó.
- Schreier, M. 2012. *Qualitative content analysis in practice*. London: SAGE.
- Tijssen, R., Edwards, J. & Jonkers, K. (2021). *Regional innovation impact of universities*. Edward Elgar Publishing. <https://doi.org/10.4337/9781839100536>
- Tödting, F., Trippel, M. & Desch, V. (2021). New directions for RIS studies and policies in the face of grand societal challenges. *GEIST – Geography of Innovation and Sustainability Transitions*, 2021(1), 1-19.
- Trencher, G., Yarime, M., McKormick, K. B., Doll, C. N. H. & Kraines, S. B. (2013). Beyond the third mission: Exploring the emerging university function of co-creation for sustainability. *Science and Public Policy*, 41(2), 151-179.
- Ženka, J. & Slach, O. (2016). Ekonomická výkonnost a struktura českých nemetropolitních regionů – vstupní debata. In *Geographical thinking as an actual social challenge: Proceedings of the annual conference of the Czech Geographical Society* (pp. 235-246). Jihočeská univerzita.

Publikációk a disszertáció témájában

- Rajcsányi-Molnár, M., Sitku, K. & I. András (2024). Developing a regional skills ecosystem for socio-economic sustainability: A Hungarian case. In L. Balázs, M.

- Rajcsányi-Molnár, I. András & A. Keszi-Szeremle (Eds.), *A jövő fenntartható közgazdaságtana* (pp. 127-135). DUE Press.
- Sitku, K. (2023). Egyetem és társadalom interakciói: Egyetemi társadalmi felelősségvállalás, „harmadik misszió” és közösségi szerepvállalás. *Civil Szemle*, 20(6.klsz.), 29-41.
- Sitku, K. (2023). Managing the societal dimension of university functions: A critical analysis of three self-assessment tools for university stakeholder relations. In R. Kattein-Pornói, P. Tóth, K. Kanczné Nagy Katalin (Eds.), *Oktatás egy változó világban: Kutatás, innováció, fejlesztés* (pp. 2019-228). Hungarian Educational Research Association (HERA). Debreceni Egyetemi Kiadó.
- Sitku, K. (2022). The third mission of Central-Eastern European regional universities: Two cases from Romania and Hungary. *ACTA UNIVERSITATIS SAPIENTIAE COMMUNICATIO*, 9(1), 111-124.
- Sitku, K. (2022). Egy tanuló közösséget formáló eszköz: A TEFCE Toolbox. In R. Kattein-Pornói, J. Mrázik & M. Pogátsnik (Eds.), *Tanuló társadalom: Oktatáskutatás járvány idején* (pp. 426-436). Hungarian Educational Research Association (HERA), Debreceni Egyetemi kiadó.
- Heidrich, B. Sitku, K., Perényi, P. & Perjés, F. (2021). *Regional Engagement of Universities of Applied Sciences: National Report Hungary - 2020 UASiMAP*. Magyar Rektori Konferencia.
- Sitku, K. (2021). City and university for local social sustainability. In K., Fodorné Tóth (Ed.), *Tanulás – Tudás – Innováció a Felsőoktatásban – Reflektorfényben az innováció kihívásai* (pp. 235-249). MELLearn Felsőoktatási Hálózat az életen át tartó tanulásért Egyesület.
- Sitku, K. (2021). Egyetemi harmadik misszió - társadalmi innováció - szolgálati tanulás. In E., Juhász, T. Kozma, P. Tóth (Eds.), *Társadalmi innováció és tanulás a digitális korban* (pp. 417-428). Hungarian Educational Research Association (HERA), Debreceni Egyetemi Kiadó.
- Sitku, K. (2021). Service learning: University practice from a new perspective. In J., Boros, T. Kozma, E. Márkus (Eds.), *Community Building and Social Innovation* (pp. 48-66). CHERD-Hungary.
- Balázs, L., Rajcsányi-Molnár, M. András, I. Sitku, K. (2021). Social Responsibility and Community Engagement at a Hungarian Regional University. *Journal of Higher Education Theory and Practice*, 21(1), 54-63.
<https://doi.org/10.33423/jhetp.v21i1.4037>
- Balázs, L., Rajcsányi-Molnár, M. András, I. Sitku, K. (2020). Social responsibility in higher education: A Hungarian best practice. *Civil Szemle*, 17(Klsz.), 155-173.
- Balázs, L., Rajcsányi-Molnár, M. András, I. Sitku, K. (2020). Társadalmi felelősségvállalás a felsőoktatásban – egy hazai jógyakorlat bemutatása. *Civil Szemle*, 17(3), 5-25.
- Sitku, K. (2020). Students in university third mission: Unexploited possibilities for student satisfaction and retention? In I., András & M. Rajcsányi-Molnár (Eds.), *East-West Cohesion IV.: Strategical Study Volumes* (pp. 118-129). Čikoš Group.

- Sitku, K. (2019). Vidéki egyetemek harmadik missziós tevékenysége: A társadalmi tudásmegosztás hatásai. A magyar szakirodalom áttekintése. *Iskolakultúra*, 29(8), 17-35.
- Sitku, K. (2019). Society 5.0 and the third mission of the University of Dunaújváros: Experiences and challenges. In I. András & M. Rajcsányi-Molnár (Eds.), *East West Cohesion III: Strategical Study Volumes* (pp. 263-274). Čikoš Group.

Egyéb publikációk

- Pintér, T., Szabó, L. & Sitku, K. (2024). *Városi mikromobilitás: Fiatal generációk e-roller-használata egy magyarországi vidéki városban.* (előkészületben)
- Kukk, V. & Sitku, K. (2023). A japán írásrendszer. In Gy. Dósáné Pap (Ed.), *XIII. Tehetségnap a Dunaújvárosi Egyetem Társadalomtudományi Intézetében: Társadalomtudományi cikkek* (pp. 34-40). DUEPress.
- Sitku, K. & Ursin, J. (2023). Public to private: Narratives of change in the wake of European higher education decentralisation. *Hungarian Educational Research Journal*, 13(1), 1-6. <https://doi.org/10.1556/063.2022.00215>
- Sitku, K. (2022). Az elektromos közlekedés társadalmi hatásai. In L., Balázs, M. Rajcsányi-Molnár, I. András (Eds), *Elektromobilitás és társadalom* (pp. 11-25). DUE Press.
- Sitku, K. (2021). Az életreform mozgalmak továbbélése a Camphill Movement mai közösségeiben. *SCIENTIA PANNONICA*, 8(1), 208-238.
- Sitku, K. (2019). A Dunaújvárosi Egyetem Felvételi Felkészítő Programja: tapasztalatok és kihívások. In K. Fodorné Tóth & B. Németh (Eds.), *Felsőoktatási innovációk a tanulás korában: A digitalizáció, képességfejlesztés és a hálózatosodás kihívásai - tanulmánykötet* (pp. 224-245). MELLearn Felsőoktatási Hálózat az életen át tartó tanulásért Egyesület.

Konferenciaelőadások a disszertáció témájában

Developing a regional skills ecosystem for socio-economic sustainability: A Hungarian case. Társadalomtudományi Konferencia 2023: „A jövő fenntartható közgazdaságtana”. Dunaújvárosi Egyetem, Dunaújváros. 2023. november 6-7. (szekcióelőadás)

Intersectoral collaboration for a regional skills ecosystem: A Hungarian case. EURASHE 32nd Annual Conference: "Skills for Europe". Bukaresti Műszaki Egyetem, Bukarest, Románia. 2023. június 8-10. (workshop)

Piloting the UASIMAP self-assessment tools: The DUE experience. EURASHE 32nd Annual Conference: "Skills for Europe". Bukaresti Műszaki Egyetem, Bukarest, Románia. 2023. június 7. (szekcióelőadás és panelbeszélgetés)

Piloting a university self-assessment tool for developing external stakeholder relations: The UASiMAP experience. I. „INNOVÁCIÓS TEREK” Interdiszciplináris Workshop. Dunaújvárosi Egyetem, Dunaújváros. 2023. május 17.

Reviewing the societal dimension of university functions: A critical analysis of three self-assessment tools. XXII. Országos Neveléstudományi Konferencia. Pécsi Tudományegyetem BTK, Pécs. 2022. november 17-19. (szekcióelőadás)

Ua. 11th Edition of the International Colloquium of Social Sciences and Communication (ACUM 2022) and the National RSS Conference. Brassói Erdélyi Tudományegyetem, Brassó, Románia. 2022. október 27-28. (szekcióelőadás)

Ua. Oktatás egy változó világban – Kutatás, innováció, fejlesztés HUCER 2022. Budapesti Műszaki és Gazdasági Egyetem, Budapest. 2022. május 26-27. (szekcióelőadás)

University community engagement for regional sustainability: How to apply the TEFCE Toolbox? Sustainable Economics Conference. Dunaújvárosi Egyetem, Dunaújváros. 2021. november 8-9. (szekcióelőadás)

The TEFCE Toolbox as a tool for building a learning community. 5. Pécs Learning City Festival and Conference. Civil Közösségek Háza, Pécs. 2021. szeptember 23. (szekcióelőadás)

Egy tanuló közösséget formáló eszköz: A TEFCE Toolbox. Tanuló társadalom. Oktatókutatás járvány idején HuCER 2021. Online. 2021. május 27-28. (szekcióelőadás)

Town and University for local social sustainability. Társadalomtudományi Konferencia 2020: Társadalomtudományi kihívások a 21. században. Dunaújvárosi Egyetem, Dunaújváros (online). 2020. november 9-10. (szekcióelőadás)

Egyetemi társadalmi felelősségvállalás vagy harmadik misszió? A „21. századi egyetem” közösségi szerepvállalása egy magyar regionális egyetemen. XX. Országos Neveléstudományi Konferencia: Család és nevelés az oktatás fókuszában. Debreceni Egyetem, Debrecen. 2020. november 5-7. (szekcióelőadás)

Város és Egyeteme a helyi társadalmi fenntarthatóságért. Tanulás – Tudás – Innováció a felsőoktatásban- Reflektorfényben az innováció kihívásai - 16. MELLearn Lifelong Learning Konferencia. Online, 2020. október 15. (szekcióelőadás)

Harmadik missziós közösségi szerepvállalás és szolgálati tanulás. Társadalmi innováció és tanulás a digitális korban HUCER 2020. Online. 2020. május 27-28. (LearnInnov webinárium előadás)

Students in university third mission: Unexploited possibilities for student satisfaction and retention? IV. East-West Cohesion International Scientific Conference. Dunaújvárosi Egyetem, Dunaújváros. 2019. november 11-12. (szekcióelőadás)

Egyetem és környezete a hallgató megtartásáért. XIX. Országos Neveléstudományi Konferencia. Pécsi Tudományegyetem BTK, Pécs. 2019. november 7-9. (szekcióelőadás)

Város és egyeteme: harmadik misszió a város megújulásáért. XIX. Országos Neveléstudományi Konferencia. Pécsi Tudományegyetem BTK, Pécs. 2019. november 7-9. (szekcióelőadás)

Egyetemek harmadik missziója és a hallgatói lemorzsolódás. Horizontok és dialógusok V. Oktatás és Társadalom Neveléstudományi Doktori Iskola, Pécsi Tudományegyetem BTK, Pécs. 2019. május 8-10. (szekcióelőadás)

DUE harmadik misszió: A Felvételi Előkészítő Program tapasztalatai. Felsőoktatási innovációk a tanulás korában: A digitalizáció, képességfejlesztés és a hálózatosodás kihívásai. 15. Nemzeti és nemzetközi lifelong learning konferencia. Dunaújvárosi Egyetem, Dunaújváros. 2019. április 25- 26. (szekcióelőadás)

Egyéb konferenciaelőadások

Városi mikromobilitás: Fiatal generációk e-roller-használata egy magyarországi vidéki városban. Nemzetközi Tudományos Konferencia: „Az átalakuló közgazdaságtan a fenntarthatóságért”. Dunaújvárosi Egyetem, Dunaújváros. 2024. március 25-26. (szekcióelőadás)

Kihívások és megoldáskeresés egy felsőoktatási ESN-EAP oktató gyakorlatában. XIII. Kiss Árpád Emlékkonferencia. Debreceni Egyetem, Debrecen. 2023. szeptember 15. (szekcióelőadás)

Kihívások és megoldások az egyetemi szaknyelvoktatásban. Őszi Pedagógiai Szakmai Napok 2022. Oktatási Hivatal Székesfehérvári Pedagógiai Oktatási Központ, Dunaújváros. 2022. október 10. (szekcióelőadás)

Az elektromobilitás kihívásai a vidéki magyar háztartások szemszögéből. Elektromobilitás és Fenntarthatóság Workshop. Dunaújvárosi Egyetem, Dunaújváros. 2021. október 13. (workshop)

Nagy-Britannia és az Oszmán Birodalom kapcsolatainak változása a dicsőséges forradalom után. Birodalmak és Gyarmatok Konferencia. ELTE Európai Expanzió Program, Budapest. 2004. szeptember 8. (szekcióelőadás)